

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.17071728>

September 2025

**Gig İşler Dezavantajlı Grupların Ekonomiye Katılımı İçin Bir Fırsat Olabilir mi? Türkiye’de ve Zimbabwe’de Engelliler Üzerine Nitel Bir Araştırma****Can Gig Work Create Opportunities for the Economic Participation of Disadvantaged Groups? A Qualitative Study of Persons with Disabilities in Türkiye and Zimbabwe****Ezgi ÜNAL**

İstanbul Üniversitesi

ezgiunal1@ogr.iu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1641-3021>**Özet**

Gig işler, bilgi teknolojilerinde artan gelişmeler ve küreselleşmenin hız kazanması ile ortaya çıkmış yeni istihdam modellerinden biri olarak ifade edilmektedir. Dijitalleşmenin işgücü piyasalarına etkisi ile başlayan gig işler özellikle son dönemde Covid-19 pandemisinin hız kazandığı uzaktan çalışma ve proje tabanlı çalışma kültürünün yaygınlaşması ile artış göstermiştir. Söz konusu istihdam biçimi ek gelir sağlama ve esnek çalışma kültürünün avantajlı yönlerini bünyesinde taşıırken işin süreksizliğine bağlı gelir güvencesizliği ve sosyal güvenlik imkânlarının yetersizliği sebebiyle bazı araştırmalarda prekarya kavramı ile kullanılmıştır. Bu çalışma ise, gig işler alanına farklı bir bakış açısı ile yaklaşmakta ve gig işlerin başta engelliler olmak üzere dezavantajlı grupların ekonomiye katılımı için bir fırsat olabilirliği üzerine cevap aramaktadır. Bu kapsamda Zimbabwe’de ve Türkiye’de bir grup engellinin gig işlere yaklaşımı, gig işlerde çalışma motivasyonu ve kavramı değerlendirmeleri söylem analizi ile incelenmiş ve alan yazınında mevcut tartışma ve bulgular ile desteklenerek söz konusu araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma kapsamında gig işlerin ek gelir sağlama, işyerinde ayrımcılık ve etiketlemeyi önleme, becerileri kanıtlama fırsatı sunması ve iş tabanlı rehabilitasyon için dezavantajlı gruplar için ideal sayılabilecek işler kategorisinde alınırken iş ve gelir güvencesizliği, sosyal güvenlik imkanlarının yoksunluğu ve bilgi teknolojilerine erişimde fırsat eşitliğini derinleştirilmesi yönüyle dezavantajlı kesimlerin sosyo-ekonomik yönden olumsuz etkileyebileceği sonuçlarına varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Gig İşler, Engelliler, Dezavantajlı Gruplar.**Abstract**

Gigwork is conceptualised as a new form of employment that has emerged from the rapid advancement of information technologies and the acceleration of globalisation. Driven by the impact of digitalisation on labour markets, it has expanded considerably, particularly with the

widespread diffusion of remote and project-based working practices—a trend further accelerated by the COVID-19 pandemic. While this form of employment carries advantages such as additional income generation and a flexible working culture, it has also been associated with the concept of the precariat in some studies, due to income insecurity linked to the discontinuity of work and the inadequacy of social security provisions. This study, however, approaches gig work from a different perspective by seeking to answer whether it can serve as an opportunity for the economic participation of disadvantaged groups, particularly individuals with disabilities. Within this scope, the perceptions, motivations, and evaluations of a group of people with disabilities in Zimbabwe and Türkiye regarding gig work were analysed through discourse analysis, supported by existing debates and findings in the literature. The research concludes that gig work is appropriate business model for disadvantaged groups by providing supplementary income, mitigating workplace discrimination and stigmatisation, offering opportunities to showcase skills, and facilitating work-based rehabilitation. Nonetheless, gig work may adversely impact socio-economically disadvantaged groups due to job and income instability, absence of social security benefits, and the exacerbation of inequalities in access to information technologies.

**Keywords:** Gig Work, Disabilities, Disadvantaged Groups.

## GİRİŞ

Platform tabanlı çalışma ve sanal istihdam gibi kavramlarla da ifade edilen gig işler, dijitalleşme ve uzaktan çalışma kültürünün yaygınlaşması ile öne çıkmış yeni bir istihdam biçimini tanımlamaktadır. Gig işlerin karakteristik formuna ilişkin yapılan araştırmalar işgücü piyasasında yeni bir alan oluşturması sebebiyle iş hukuku, sosyal politika, iktisat ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin kesişiminde bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Nitekim gig işler, işin ifa sürecinde iş hukukunun klasik bağımlılık ilişkisinin ötesinde görülerek kavramın güvencesiz istihdam, sendikasılaştırma ve a-tipik çalışma biçimi gibi sorunlara neden olduğu belirtilerek bu yeni istihdam biçimine çekinceli yaklaşımlar oluşmuştur. Kavrama daha olumlu bakış açıları ile yaklaşanlar ise küreselleşmenin sağladığı yeni bir istihdam fırsatı olarak görülerek “sanal beyin göçü” ile “emeğin serbest dolaşımı” konusunda görüşler belirtmiş, zaman ve mekân bağımsız esnek çalışma imkânı sağlaması, bireylere ek gelir imkânı sağlaması yönüyle sosyo-ekonomik refahın desteklenmesi konusunda yeni bir fırsat olarak tanımlanmıştır. Bazı araştırmalar ise, gig işlerin bilgi teknolojileri tabanlı evden çalışma biçimi olması sebebiyle geçici süre iş göremeyen bireylerin, ayrımcılığa uğrama potansiyeli yüksek kitlelerin ya da engellilerin ekonomiye katılımı için yeni bir alternatif olabileceğinden bahsedilmiştir. Nitekim hem Türkiye işgücü piyasalarında hem de dünyada engellilerin istihdama giriş ve istihdamda ilerleme imkânlarının kısıtlı olduğu bilinmekte ve bu durum bireylerin sosyo-ekonomik yönden iyi olma hâllerini olumsuz etkilemektedir. Bu araştırma, engelli bireylerin literatürde belirtilen kotalı çalışma, korumalı işyeri ve serbest çalışma gibi modellere ek olarak gig işlerin de engellilerin ekonomiye katılımı için bir fırsat olabilirliğini sorgulamaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de ve Zimbabwe’de bir grup engelli ile yapılan görüşmelerle bireylerin gig işler konusunda farkındalık, yaklaşımları, işgücü piyasasında yaşadıkları sorunlar ile gig işlerde çalışma motivasyonları değerlendirilmiştir. Türkiye’de gig işler kültürünün daha az yaygın olması engellilerin daha çok gig işlere yaklaşımı konusunda sorular yöneltilecek yorumları alınırken, Zimbabwe’deki görüşme grubunun ise tamamının gig işlerde çalışan ve eğitim aşamasında olan engelli bireyler olduğu görülmüştür. Bu kapsamda gig işlere yaklaşımları yanında bu iş

modelindeki yaşadıkları sorunlar ve fırsatlarında anlaşılmasına yönelik sorular yönlendirilmiştir. Zimbabwe ve Türkiye’deki engellilerin gig işler konusundaki yaklaşımları değerlendirilerek gig işlerin ekonomiye katılımda yeni bir iş modeli olabilirliği tartışılmıştır. Yeni İstihdam Modeli Olarak Gig İşler

Dijital dönüşüm ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile istihdam biçimleri ile “işyeri” kavramında önemli dönüşümler yaşandığı bilinmektedir. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin yaygın olarak kullanılması ve E-erişilebilirlik girişimlerinin hem özel sektörde hem de kamu sektörü kurumlarında da uygulanması, hizmet sunumunda, yeni tür çevrimiçi işlemlerde ve alternatif iletişim yollarında artan verimlilikle sonuçlanmıştır. Nitekim günümüzde mobil çalışma, teleworking, crowdworking gibi bilgi teknolojilerine dayalı çeşitli istihdam biçimleri ortaya çıkmıştır. Söz konusu istihdam biçimleri, bireylerin iş yapış biçimleri için yeni bir boyut kazandırmakta, zaman ve mekândan bağımsız çalışma biçimleri haricinde teknolojik aletlerinde kullanımı ile çalışma yaşamında esneklik kazandırmaktadır. Bu esneklik, istihdama katılımda zorluk çeken engelliler, kadınlar, eski hükümlüler gibi dezavantajlı bireylerin istihdama katılımları önündeki engelli kaldıracığına dair düşünceler bulunmaktadır (McDonald, P. vd., 2019, Kaine, S., & Josserand, E, 2019). Gig ekonomisi, öncelikle kısa vadeli bağımsız serbest çalışanlardan oluşan bir çalışma ortamı olarak tanımlanmakta olup bireylere veya kuruluşlara ürün satmanın veya hizmet sunmanın yer aldığı yeni iş modellerini tanımlamaktadır (Campion, 2019:2). İş kanunundaki işçi kavramının sahip olduğu “klasik” bağımlılık unsurunun biçim değiştirdiği bu yeni iş ve istihdam modelinde, internet tabanlı çalışan platformlar aracılığıyla bireylerin emeğini bir ya da daha fazla sayıda işverene geçici süreyle kiralaması mümkün hâle gelmektedir. Bu yeni iş modelinde, özel istihdam bürolarının işe aracılık ettiği modeller gibi çevrimiçi platformlar üzerinden” “işçi gibi” tarafı ile işveren arasında “sanal hizmet sözleşmesine” bağlı gig-iş ilişkisi kurulmaktadır. Söz konusu iş ilişkisi, iş güvencesi olmaksızın, proje tabanlı, işin sonuçlanmasında ücretin ödendiği, iş teslim tarihi ve işin kalite unsurlarının önceden belirli olduğu bir iş ilişkisini tanımlamaktadır. Sosyal koruma yoksunluğu, ücret seviyeleri ve iş güvencesi gibi konularda tartışmaya açık bir alan olan bu iş modeli, bireylerin ekonomiye katılımları için alternatif bir araç olması, küresel istihdamı desteklemesi, evden çalışma ve ek gelir sağlama aracı olması sebebiyle ise çeşitli avantajları bulunmaktadır. Günümüzde küresel istihdamın yaklaşık %1,5’ine karşılık geldiği tahmin edilen ve hızla yayılan gig işler (ILO, 2016) başta Avrupa ülkeleri ile Amerika’da olmak üzere dünyanın hemen her yerinde istihdamdaki bireyler ve freelancer çalışanlar tarafından tercih edilen alternatif bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Öyle ki, Sahra altı Afrika’daki yedi ülkede (Ruanda, Tanzanya, Kenya, Mozambik, Gana, Nijerya ve Güney Afrika), nüfusun ortalama %2’sinin gig işlere dahil olduğu belirlenmiştir (Onkokam vd., 2018). Hâlihazırda Türkiye’de incelenen gig çalışma platformlarında ise yaklaşık 550.000 çalışanın kayıtlı olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda gig işlerin giderek yaygınlaşan bir küresel iş modeli olduğunu söylemek mümkündür.

### Araştırmanın Arkaplanı

İnternet tabanlı teknolojilerin ve platformların işe aracılık ettiği gig işler, söz konusu yapısı ile bireylerin emeklerini zamandan ve mekândan bağımsız, küresel ölçekte sunulmasına imkân tanımaktadır. Küreselleşen emeğin serbest dolaşımını dijital boyutta kolaylaştıran gig işler dezavantajlı grupların istihdamı için yeni bir fırsat mı ya tartışmaları için yeni bir boyut kazandırmaktadır. Öyle ki, klasik çalışma modellerinin hâkim olduğu ofis içerisinde yüz yüze iletişim yerine bilgi teknolojileri ile uzaktan çalışmanın gerçekleştirildiği bu istihdam biçimleri, söz konusu formel yapısı ile bazı yazarlar için istihdamı zor grupların ekonomiye katılımda fırsat oluşturabilir nitelikte görülmüştür (Bruyere, 2017). Nitekim, engellilerin istihdama katılımda en büyük sorunlardan biri iş sağlığı ve güvenliği, işin sürekliliğinin

sağlanamaması, etiketlenme ve dışlanma (Shier vd., 2009:67-68) gibi endişelerken bazı araştırmalarda siyahilerin (Bendick vd., 1994, Pager, 2003) etnik farklılıkların, dinsel inançların ya da cinsiyet farklılığı gibi değişen işgücü profillerine yönelik ön yargının bireylerin istihdama katılımında ve örgütsel ayrımcılığa neden olduğu belirtilmiştir (Ulu ve Kutanis, 2016). Gig işler, asıl işin gerçekleştiği organizasyona dışardan katılımın sağlanması sebebiyle örgütsel katılım önündeki engellerin görünmemesine neden olmaktadır. Bu sebeple gig işler, çeşitli sebepler ile istihdama katılımında zorluk çektiği anlaşılmış dezavantajlı grupların ekonomiye katılımında alternatif bir model oluşturabileceği düşüncesini gün yüzüne çıkarmıştır. Nitekim bazı yazarlara göre gig işler zaman ve mekân bağımsız olarak geleneksel istihdam ilişkisinin dışında gerçekleştirilmesi sebebiyle de engelliler için tercih edilebilir bir istihdam alanı olarak ifade edilmiştir (Harpur, 2020). Gerçekte engellilerin nispeten yüksek bir oranının çeşitli sebepler ile geleneksel istihdam biçimleri yerine bağımsız çalışmayı daha çok tercih ettikleri çeşitli araştırmalarla da ortaya konulmuştur (Yamamoto vd, 2011, Schur vd., 2002, Jones ve Latreille, 2011). Bugün dünyada, engellilerin istihdama katılımı diğer bireylere kıyasla önemli düzeyde düşük seviyede gerçekleştiği ve buna bağlı olarak sosyal dışlanma ve yoksulluk riski ile karşı karşıya kaldıkları göz önüne alındığında (ILO, 2018:8) gig çalışması önemli bir içerme stratejisinin parçası olabilir. Bir diğer araştırmaya göre ise, engellilerin diğer bireylere kıyasla gig işlere katılım olasılığının daha yüksek olduğu ve bireylerin herhangi bir sağlık sorunu ya da engellilik durumuna rağmen dijital platformlardan iş bulabildiği ortaya koymuştur (McDonald, vd., 2019). Buna göre gig işler engelliler için alternatif bir ekonomiye katılım aracı hâline gelmeye başlamış ve iş fırsatlarına daha kolay erişebilmeleri için iyi bir alternatif model olmuştur.

Gig işler, “bağımsız yükleniciler” olarak işlerin bir parçası olması sebebiyle geleneksel çalışanların sahip olduğu olanaklardan yararlanamamaktadırlar (Harpur ve Blanck, 2020). Nitekim, Avrupa Parlamentosunun desteği ile hazırlanmış bir raporda, dijital platformlar üzerinden çalışan bireylerin sağladığı esneklik açısından gig işlerin avantajlı olduğunu belirtmesine rağmen yaşam standartları, kazanç eşitsizlikleri, ve sosyal koruma yetersizlikleri gibi dezavantajlarını daha çok öne çıkarttıkları görülmüştür (European Parliament vd., 2017:50). Nitekim gig işlerin, işsizlik ödeneği, sağlık sigortası ve emeklilik gibi pek çok koruma güvencesinden uzak modeller olarak bahsedilmesi bu iş modeline yönelik eleştirileri üzerine çekmektedir. (Friedman, 2014:183). Gig işlerin standart iş sözleşmesine tabi olmayan yeni a-tipik iş ilişkisine dayanması, iş güvencesi ve sosyal güvenlik gibi sosyal haklara karşı zaten kırılgan olan bu kesimin daha fazla olumsuz etkilenmesine de sebep olabilecek hâle gelmektedir. Bu nedenle, gig işlerin sosyal güvenlik imkânlarını bireye sağlayamıyor olması bu işlerin “istihdama katılım” yerine “ekonomiye katılım” için bir alternatif olarak değerlendirildiğini söylemek mümkün olabilir. Gig işlerin engelliler için bir diğer sakıncası ise genellikle bilgi teknolojileri tabanlı yapıyor olmasıdır. Nitekim, uyarana duyarlı epilepsi hastalarının, yoğun olarak bilgisayar, tablet ve telefon gibi ışıklarına maruz kalmaları halinde epilepsi nöbetleri tetiklenmekte (Fisher vd., 2022) bu durum, epilepsi bireylerin gig işlere karşı daha az uyumlu hâle getirmektedir. Ancak, spesifik engel grupları haricinde bilgi teknolojilerine erişimin ve ICT tabanlı yapılan işlerin genelde engelli bireylerin istihdama, eğitime ve toplumsal hayat katılımı için fırsat görülmesi sebebiyle (United Nations General Assembly, 2013) gig işlerin doğası gereği engelliler için bir fırsat olabileceği bu çalışmanın ana argümanını oluşturmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin engelliler için, hem yüz yüze hem de uzaktan (remote) etkileşime girmek, anlamak ve kendilerini ifade etmek için çeşitli altyapı imkânları sunuyor olması onların gig işlere yönelmeleri için uygun bir model olabilmektedir. Bu nedenle, her ne kadar iş ve sosyal güvence yoksunluğu gibi kavramlar ile özdeşleşse de gig işler engellilerin ekonomiye katılımı için önemli fırsatlar sunabilir. Bu kapsamda bu araştırma söz konusu fırsatların anlaşılmasında engellilerin görüşlerini okuyucuya yansıtmaktadır.

### Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, bireylerin duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlamayı amaçlayan ve nitel araştırma türlerinden biri olan derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat, keşif odaklı araştırmalarda kullanılan ve açık uçlu soru ifadelerinin kullanıldığı bir yöntem olup (Guion vd., 2001) araştırmacıların “Neden?” ve “Nasıl?” gibi sorularına yanıt aranmasında ideal araç olarak tanımlanmıştır (Milena vd.,2008). Araştırmacının görüşme sorularını önceden hazır etmesine bağlı olarak yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış olmak üzere farklı türleri bulunan bu görüşme tekniği, keşfedilmek istenen konu hakkında saha esnekliği sağlaması sebebiyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu araştırmada, sorulacak soruların bir kısmının önceden planladığı ve büyük ölçüde tutum ölçümlerinde kullanılan (Fox, 2009:6) ve görüşme sürecinde ortaya çıkan yeni sorular ile katılımcıların yanıtlarının daha derinlemesine anlamayı hedefleyen yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’de ve Zimbabwe’de ortopedik, işitsel ve görme gibi farklı engellilik türleri ile farklı engel yüzdelere sahip kadın ve erkek 14 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler, çevrimiçi görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Katılımcılara, hedef kitlenin belirsiz olduğu ya da zor ulaşıldığı durumlarda nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan “kartopu örnekleme” yöntemi ile ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme, araştırmaya ilgi duyması muhtemel ve araştırmanın hedeflediği bazı özelliklere sahip diğer kişileri tanıyan kişiler arasında yapılan yönlendirmeler yoluyla bir örneklem grubuna ulaşmayı ifade etmektedir (Biernack ve Waldorf, 1981:141). Bu kapsamda bu araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak engelli bireylere ulaşılmıştır. Yapılan görüşmeler iki fazda yürütülmüş olup araştırmacının birinci fazında Türkiye’de yaşayan bir engelli grubu ile görüşme yapılmış ve gig işlerin tanımı yapılarak söz konusu iş ve istihdam modeli ile hakkında görüş ve önerileri alınmıştır. Ardından araştırmanın ikinci fazında Zimbabwe’de gig işlerde çalışan bir grup engellinin bu çalışma yöntemi hakkında görüşleri, tercih etme motivasyonları, sorunlu alanlar gibi mevcut incelemesi yapılmıştır. Elde edilen yanıtlar söylem analizi kullanılarak incelenmiş ve örnek ifadeler ile desteklenmiştir

### Katılımcı Profili

Bu araştırma 10 Mart – 20 Haziran 2024 tarihleri arasında çevrimiçi görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan engellileri farklı yaş ve eğitim düzeylerinde kişilerden oluşturulmuştur. Araştırma grubunun 6’sı Kadın, 8’i Erkek olmak toplam 14 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 8’i Zimbabwe’den ve 6’sı Türkiye’den olup, başta ortopedik engelli olmak üzere, işitsel, görme ve konuşma bozukluğu engeli olmak üzere farklı engel türlerine sahip kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca, Zimbabwe’de engellilerin rehabilitasyonuna yönelik çalışan ve Zimbabwe’deki engellilere ulaşmaya aracılık eden bir sosyal hizmet uzmanı ile görüşmeler yapılmış ve Zimbabwe’deki engelliler ile mevcut yasalar hakkında bilgiler edinmiştir. Söz konusu grubun gig işlerde istihdamı incelendiğinde, son bir yıl içerisinde 12 gün ile 8 ay gibi farklı zamanlarda, çoğunlukla birden fazla işverene birden fazla iş teslim ettiği görülmüştür. Katılımcıların profil özelliklerine dair sonuçlar aşağıdaki tabloda paylaşılmıştır.



| Cinsiyet | Yaş | Engel Türü         |          | Eğitim Durumu | Çalışma Biçimi                 | Toplam Çalışma Süresi | Bağlı Olduğu İşveren Sayısı | Tammlanan Proje Sayısı |
|----------|-----|--------------------|----------|---------------|--------------------------------|-----------------------|-----------------------------|------------------------|
| Erkek    | 40  | Ortopedik          | Zimbabwe | Üniversite    | Tam zamanlı çalışma + Gig İş   | 8 ay                  | 4                           | 20+                    |
| Kadın    | 54  | Ortopedik          | Zimbabwe | Üniversite    | Yarı zamanlı çalışma + Gig İş  | 50 gün                | 2                           | 2                      |
| Kadın    | 38  | Ortopedik          | Zimbabwe | Üniversite    | Tam zamanlı çalışma + Gig İş   | 12 gün                | 0                           | 0                      |
| Erkek    | 35  | Ortopedik          | Zimbabwe | Üniversite    | Eğitim aşamasında              | 0                     | 0                           | 0                      |
| Erkek    | 42  | Ortopedik          | Zimbabwe | Üniversite    | Tam zamanlı + çalışıyor        | 15 gün                | 1                           | 1                      |
| Kadın    | 23  | Ortopedik          | Zimbabwe | Lise          | Sadece gig çalışıyor           | 6 ay                  | 2                           | 2                      |
| Kadın    | 40  | İşitsel            | Zimbabwe | Lise          | Sadece gig çalışıyor           | 7 ay                  | 3                           | 3                      |
| Kadın    | 30  | Görme ve Albino    | Zimbabwe | Yüksek Lisans | Yarı zamanlı çalışma + Gig İş  | 5 ay                  | 5                           | 5                      |
| Erkek    | 30  | Ortopedik          | Türkiye  | Üniversite    | Sadece gig çalışıyor           | 2 yıl                 | 3                           | 15+                    |
| Kadın    | 29  | Ortopedik          | Türkiye  | Önlisans      | Tam zamanlı çalışıyor          | 2 yıl                 | 1                           | -                      |
| Erkek    | 25  | Ortopedik          | Türkiye  | Üniversite    | Tam zamanlı çalışıyor + Gig İş | 2 yıl                 | 1                           | 2                      |
| Erkek    | 22  | Konuşma Bozukluğu  | Türkiye  | Lise          | İş Arıyor                      | 0                     | -                           | -                      |
| Erkek    | 41  | Ortopedik          | Türkiye  | Lise          | İş Arıyor                      | 4 yıl                 | -                           | -                      |
| Erkek    | 35  | Ortopedik + Kanser | Türkiye  | Lise          | İş Arıyor                      | 4 yıl                 | -                           | -                      |

**Tablo 1.** Katılımcı dağılımı tablosu

Türkiye’deki engellilerden sadece bir kişi yazılım alanında hâlihazırda gig işlerde çalışırken, diğer katılımcıların iş aramakta olduğu ya da tam zamanlı bir kamu işinde memur ya da hizmetli kadrosunda çalıştıkları görülmüştür. Zimbabwe’deki engellilerin ise tümünün gig çalışmayı yaptığı, yarı zamanlı ya da tam zamanlı gig çalışanların birden fazla gig işverene bağlı çalıştıkları görülmüştür. Katılımcılara yaptıkları iş sorulduğunda veri girişi, sanal asistanlık, çevrimiçi pazarlama ve sanal mağazacılık gibi farklı alanlarda çalıştıkları ve yalnızca Zimbabwe özelinde iş yaptıkları anlaşılmıştır. Zimbabwe’deki engelliler ile yapılan görüşmeler ingilizce dilinde gerçekleştirilirken Türkiye’deki engelliler ile türkçe dilinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler kayıt altına alınmış ve deşifrelenen kayıtlar söylem analizi yoluyla yorumlanmıştır. Bu araştırma, Türkiye ve Zimbabwe’deki engellilerin gig işlere yaklaşımlarını ölçmeyi amaçladığından araştırmanın bulguları her iki ülke için ayrı başlıklarda sunulmuştur. İlgili ülkelerde engellilerin mevcut durumuna ilişkin destekleyici literatüründe söz konusu başlıklarda yer verilmesi sağlanarak sonuçlar yorumlanmıştır.

### Türkiye’de Engellilerin Gig İşlere Yaklaşımına İlişkin Bulgular

Türkiye’de engelli kişiler, işgücü piyasasında kırılğan bir grubu tanımlamakta ve bu nedenle çeşitli yasalar ve mevzuatlar ekseninde özel politikaların geliştirildiği gruplardan birisidir. Türkiye’de engellilerin istihdamına yönelik modeller incelediğinde korumalı işyeri, serbest çalışma, işverenlerin zorunluluk olmadan engelli istihdam etmeleri, evde çalışma, kooperatif çalışma, sadece engellilerin çalıştırıldığı seçilmiş işlerde istihdam ve kota sistemi şeklinde sıralanmaktadır (Öz ve Orhan, 2013: 52). Nitekim Türkiye işgücü piyasasında 50’den fazla çalışanı olan işverenler, engelli işçileri belirli bir kota oranında istihdam etmekle yükümlüdür. Söz konusu kotanın, kamu sektöründe %4 ve özel sektörde %3 oranlarında uygulandığı bilinmektedir. Engellilerin çoğunlukla bu kota sistemi dâhilinde istihdam edildiği bilinmektedir. Ancak söz konusu farklı istihdam biçimlerine rağmen engellilerin istihdama katılımlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Nitekim engellilerin işgücü katılım oranı diğer bireylere göre %41 daha az iken bu uçurum kadınlarda daha da derinleşmektedir. Ayrıca, engelli çalıştırma zorunluluğu olan “%3 engelli çalıştırma kotası” kapsamındaki işyeri sayısının sınırlı olmasının da etkisi ile engellilerin istihdama katılımı zorlaşmaktadır (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020). Bu bağlamda, gig işlerin, evde çalışmanın bir alternatifi olarak bu sıralamaya dâhil edilebileceği kanaatindeyiz.

Gig işlerin sağlık sebepleri, engellilik, ayrımcılık ve dışlanma ya da iş-yaşam dengesinin kurulması gibi farklı sebepler ile istihdama katılamayan bireylerin mevcut bilgi ve vasıflarını geçici işler ile ek gelir sağlama maksatlı kullanılabileceği bilinmektedir. Nitekim hâlihazırda iş arayan bir katılımcıya gig işler hakkında bilgi verildiğinde bu iş modeli hakkında şu ifadeleri kullanmıştır.

“...Aynı zamanda benim kronik rahatsızlıklarım ve kanser tedavim yüzünden %60 engelli raporum var. Belki bu engelim yüzünden işverenlerce riskli algılanıyorum ve bir ön yargı yaratıyor. Ama çalışmayı çok özledim. Özellikle de kendi mesleğimi yapmayı... Ama mesleğimi yapamamda internet üzerinden geçici de olsa işler yapmak ve para kazanmak beni mutlu eder. Bilirsiniz, kanser hastaları için moral en büyük ilaç. Bu şekilde bir şey yapmadan beklemek beni üzüyor. Kendimi işe yaramaz hissediyorum. Keşke bahsettiğiniz türden küçükte olsa bizlere bir iş verseler... Bu bizi olumlu etkiler.” (Katılımcı ID 14, Erkek)

Bu açıdan gig işler, dezavantajlı grupların ekonomiye katılımı için bir fırsat sunması yanında “iş tabanlı rehabilitasyon” için de önemli bir alternatif olabileceğini söylemek mümkündür. Nitekim bir başka katılımcıya gig işler hakkında bilgi verildiğinde şu ifadeleri kullanmıştır.

“Hiç bu tür siteler duymamıştım...Böyle işler olduğunu bilmiyordum. Hemen ben de üye olup bakacağım. Belki bir iş yapabilir ve kendimi kanıtlarım.” (Katılımcı ID 12, Erkek)

Tüm katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, kendilerini işe yarar hissetmek, iş yapabilmelerini kanıtlamak, ek gelir sağlamak ve aile geçimine katkı sağlamak ifadeleri ile bu iş modeline katılmak isteyebileceğini ortaya koymuştur. Ek gelir sağlamak isteğinin kişilerin ekonomik açıdan daha iyi yaşam standartlarına sahip olması yanında diğer kişisel sebeplerle de ortaya çıkabileceği anlaşılmıştır. Nitekim, hâlihazırda iş arama sürecinde olan ve %61 engel oranı tanımlanmış ve engelli olması ardından işinden çıkarılmış, uzun dönemli işsiz olan bir katılımcı, iş bulma sürecinin uzaması ile emeklilik primlerini yatıramadığı için endişelerini dile getirerek gig işlerin buna bir çözüm olabileceğini şöyle ifade etmiştir.

“...Açıkçası iki seneyi geçti iş bulamıyorum, böyle giderse emekli olamayacağım. Sanırım bu tür ek işler yapabilirsem belki primlerimi ödeyebilirim. Emekli olamamak endişesi beni çok korkutuyor. Geleceğim için endişe duyuyorum” (Katılımcı ID 13, Erkek)

Mülakat kapsamında görüşme yapılan bireylerin örnek ifadeleride incelendiğinde gig işleri ekonomiye katılım için iyi bir alternatif model olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Hiç bir katılımcının gig çalışmayı duymadığı, nereden ve nasıl başladığını bilmediği gözlemlenen bir diğer olgu olmuştur. Gig çalışma modeli hakkında ve Bionluk.com gibi olası platformlar hakkında bilgi verildiğinde bu iş modelinin bireyleri heyecanlandığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda, engellilerin gig işler hakkında farkındalıklarının artırılması ile gig işler alanında engellilerin yapabileceği işler için temel çalışma becerilerinin kazandırılmasına yönelik faaliyetler önemli bir sosyo ekonomik içme politikası olabilir.

### Zimbabwe’de Engellilerin Gig İşlere Yaklaşımına İlişkin Bulgular

Birçok ülkede olduğu gibi Zimbabwe’de de engellilerin sosyo ekonomik yönden güçlendirilmesi önemli bir sosyal sorundur. Zimbabwe’de engellilerin mevcut sayısı incelendiğinde rakamlar hakkında görüş birliğinin oluşmadığı ve tartışmalı bir alan olduğu görülmüştür. Nitekim Zimbabwe hükümetine göre ülkede yaklaşık 130.000 engelli olduğu ve toplam nüfusun %1’inin engelli olduğu belirtilirken, NASCOH tarafından bu sayı, nüfusun

%10 olarak belirtilerek 1 milyondan fazla engellinin Zimbabwe’de yaşadığı belirtilmiştir (Mugumbate ve Mtetwa, 2014:147-148). Dünya sağlık örgütü tarafından hazırlanan raporda ise, Zimbabwe’ de engellilerin toplam nüfusa oranı %15 olarak belirtilmiştir (WHO, 2011). Güncel rakamlar incelendiğinde ise, ülkede engellilerin nüfusa oranı %9 olarak belirtilirken, engelli kadın nüfusun erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu ve bölgesel olarak Manicaland and Mashonaland merkezlerinden engelli nüfusun %13 seviyelerine çıktığı belirtilerek bölgesel farklılıkların da olduğu belirtilmiştir (ICDS, 2017:12). Buna göre, Unesco tarafından hazırlanan raporda Zimbabwe’de engelliler içerisinde kadınlar ve çocukların yoğunlukta olduğu ve toplumun en savunmasız kesimler olarak nitelendirildiği görülmüştür (Unesco, 2013). Yine engelliler, istihdama katılımı en zor ve yoksul gruplar olarak nitelendirilmesi sebebiyle sosyal korumaya erişimleri sınırlı olduğu ve Zimbabwe toplumunun en “kırılgan” kesimi olarak nitelendirildiği belirtilmiştir (Mtetwa, E., 2018). Söz konusu kırılgan kesim, dünyanın diğer her yerinde olduğu gibi işsizlik ve yoksulluğun etkisini en fazla etkilediği kesimlerden birini oluşturmaktadır. Nitekim Zimbabwe’ de gig işlerde çalışan gruba ulaşılmasında destek olmuş ve engellilere yönelik sosyal hizmetlerde çalışan bir yetkili Zimbabwe’ de engellilerin mevcut durumu hakkında aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır;



“...Bahsettiğiniz türden işler herkes için yaygın değil. Burada engellilerin iş bulması çok zor. Ya serbest çalışıyorlar, pazarda meyve satışı gibi işler yapıyorlar ya da dileniyorlar. Belirttiğiniz gibi işleri bilgisayar, telefon ve interneti olan şanslı azınlık yapabiliyor. Bazı yerlerde elektrik sorunu da var çünkü.” **(Katılımcı ID00, Sosyal Hizmet Uzmanı, Erkek)**

Zimbabve’de yaşanan sosyo-ekonomik gelir farklılıkları sebebi ile dijital araçlara sahip olan kişilerin yalnızca ve gig işlere erişebildiği ve dijital bölünmenin pozitif kanadında kalan söz konusu grubun “şanslı azınlık” olarak tanımlandığı görülmüştür. Buna göre, gig işlerin literatürde prekarya sınıfı olarak adlandırılması yanında dijital araçlara erişimde yeterli düzeyde olmayan ülke ekonomilerinde “yeni bir elit sınıfı” temsil edebileceği bu araştırmanın öne çıkan bir diğer argümanının oluşturmaktadır.

Katılımcıların gig işleri tercih etme motivasyonlarının anlaşılması için “Gig işlerde çalışmayı tercih etme sebebiniz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Buna göre, gig işlerde çalışma motivasyonunun engel durumuna bağlı olarak işsiz kalma, evden çalışma imkânı, zaman yönetiminde esneklik, ek gelir sağlama ve Covid-19 pandemisi ile uzaktan çalışmaya geçiş gibi sebepler ile bireylerin gig işlere yöneldiği anlaşılmıştır.

“Bilgisayarlardaki becerim ve uzmanlığımı bu işlere sevk etti. Tam zamanlı işverenimin sunduğu maaş yetersiz geliyordu, bu maaşı tamamlamak için ek iş aramak zorunda kaldım. Böylece gig işler dedğiniz alanda çalışmaya başladım” **(Katılımcı ID 01, Erkek)**

“...Sarhoş bir sürücünün vur-kaç kazasına karıştığım için vücudumun belden aşağısı felçli oldu. Bu zamandan beri gig işler bakıyorum ama henüz bir proje alamadım. Eskiden yaptığım işi yapamıyorum ve gelirim desteklemek için bir yola ihtiyacım vardı. Bunu yatağımdan yapabileceğim bir iş olarak gördüm.” **(Katılımcı ID 03, Kadın)**

“Asıl mesleğim, iskelelere tırmanarak evlerin ve işyerlerinin çatılarına depolar kurarak elektrikli çit, kapı otomasyonu ve kaynak işleri yapmaktı. Yeni bir spor stadyumunun inşasına yardım etmek için Brezilya'ya gitmem gerekiyordu ama yakın zamanda kaza geçirdim ve sakat kaldım, işimi yapmam artık imkânsız olduğu için bir topluluk tarafından bu işlere yönlendirildim, şuan eğitim alıyorum eğitimler bittiğinde iş almaya başlayacağım” **(Katılımcı ID 04, Erkek)**

Bir başka katılımcı ise, gig işlerde çalışma motivasyonunu engelli olmasının haricinde, Covid-19 pandemisinin sebep olduğu uzaktan çalışmanın yaygınlaşması olarak nitelendirmiştir. Buna göre;

“Çalıştığım şirket Covid-19 sebebiyle uzaktan çalışmak zorunda kaldı. Bizler şirketimizin yönlendirmesi ile evimizde çalışmaya başladık. Gelen işlere göre müşterilerin taleplerini şirketimiz bizden evden yapıp teslim etmemizi istedi. Bunun için bizlere MS Teams ile son kullanıcı eğitimi ve çevrimiçi atama yapılan işleri takip etme ve tamamlayıp paylaşma eğitimi verildi. Benim için evde çalışmak çok iyi bir deneyim oldu” **(Katılımcı ID 05, Erkek)**

Bireyin mevcut işinin işveren tarafından gig işlere çevrildiği anlaşılan örnekte, Covid- 19’un getirdiği şartlara işverenin uyum sağladığı için çalışanlarına iş paylaşımı ile evde yapmalarına yönelik esnek bir model kurduğu görülmüştür. Görüşme yapılan bir diğer katılımcı ise, hâlihazırda yarı zamanlı bir işte çalıştığını ve geri kalan boş zamanlarında gig işlerde çalışarak gelirini tamamladığını belirtmiştir. Buna göre gig işleri tercih etmesi hakkında şu ifadeyi kullanmıştır;

“Bir istihdam ajansı aracılığıyla bu işi buldum ve eğitim aldım. Başlangıçta çok ilginç geldi, sadece yarı zamanlı çalışıyor ve alışveriş sitesinde satış ve stok yenileme işi yapıyordum. Yenilediğim stoklara göre de para kazanmaya başladım. Şimdi yarı zamanlı çalışırken yanında bu işi yapıyorum.” **(Katılımcı ID 08, Kadın)**

Gig işlerin engelli bireylerin ekonomiye katılımı için bir fırsat mı yoksa bir dezavantaj mı olduğu hakkında katılımcıların görüşleri alınmak istendiğinde, gig işlerin yine zaman ve mekân bağımsız çalışma esnekliği sağlaması yönüyle olumlu görüş birliği oluşurken, bir katılımcı ise gig işlerin literatürde en fazla eleştirildiği özelliklerinden biri olan gelir güvencesi sağlamaması yönüyle dezavantajlı kategoride nitelediği belirtilmiştir.

“...Gig işler, engelli insanların ihtiyaçlarına uygun istikrarlı bir gelir sağlayamıyor. Bir ay fazla gelirin varsa, 2-3 ay sözleşme olmuyor. Sözleşme yoksa, aile ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması baskı oluşturuyor. Bununla birlikte, çalışma esnekliği açısından engelli insanlar için uygun olduğunu söyleyebilirim.”

“Kişinin zamanını planlamasını sağladığı için ideal iş” **(Katılımcı ID 08, Kadın)**

“Bir engelli için para kazanmak diğer herkesten daha zordur. Ekstra gelir sağladığı için de gig işler engelliler için bence ideal iş” **(Katılımcı ID 04, Erkek)**

“Güney Afrika coğrafyasında engelliler için iş yok denecek kadar az. O yüzden bu tür işler bizim için ideal” **(Katılımcı ID 01, Erkek)**

“Bu tür işler bizler için işyerinde ayrımcılığı uğrama etiketleme sorununu azaltıyor. Ayrıca, kendi kendimizi idame ettirme ve yaptığımız işlerle becerilerimizi ispatlama konusunda bizlere fırsat veriyor.” **(Katılımcı ID 03, Kadın)**

Söz konusu örnek ifadeler doğrultusunda gig işlerin bireylerin işyerinde ayrımcılığa uğrama ve etiketlenme, işsizlik gibi sorunları çözmesi ile ek gelir sağlama ve kişinin becerilerini ispatlaması için fırsat vermesi gibi yönlerle dezavantajlı bireyler için uygun işler olduğu belirtilmiştir. Ancak, istikrarlı bir gelir sağlamaması yönüyle gelir güvencesi sorunsalına sebep olduğu vurgulanmıştır.

Katılımcıların gig işlerin dezavantajlı nitelendirildiği bir diğer alan olan sosyal güvenlik imkânları için görüşleri sorulduğunda ise yine farklı türde yanıtların alındığı görülmüştür. Buna göre, part-time ya da full-time çalışan ve ek olarak gig işleri ifa eden bireyler için sosyal güvenlik imkânlarından yoksunluğun önemli bir problem olmadığı görülürken yalnızca gig işleri ifa eden katılımcılar için ise sosyal güvenlik imkânlarının olmaması sorun olarak nitelendirilmiş ve kamu kaynaklı finanse edilmesi gerektiği düşüncesi vurgulanmıştır.

“Bu gerekli değil, çünkü bu tür düzenlemeleri yeterlilik açısından profesyonel bir finansal planlamacı olarak kendi başıma hala yapabilirim. Sigorta zorunluluğu gelirimizi düşürecektir. İsteğe bağlı olmalı.” **(Katılımcı ID 08, Kadın)**

“Bireysel tasarruflarla kişiler zaten sosyal sigorta ihtiyaçlarını karşılayabilir.

Bunun için bir sakınca yok.” (Katılımcı ID 04, Erkek)

“Tam zamanlı işim, emeklilik ve sağlık sigortası için hizmet veriyor. Bununla birlikte, diğerler türde çalışanlar için, küresel nüfusun yaklaşık %10'u olduğunu anladığım bu çalışan grubuna sigorta desteği için bir hibe veya feragat verilmelidir” (Katılımcı ID 01, Erkek)

İlgili örnek ifadelerden de görüldüğü üzere, sadece gig işlerde çalışan katılımcıların sağlık sigortası hususunda başta kamusal kaynaklı olarak desteklenmesi ya da bireysel inisiyatiflere bırakılması gerektiği konusunda görüşler belirtirken; hâlihazırda yarı zamanlı ya da tam zamanlı işinden sağladığı bir sosyal sigorta imkânı olan bireylerin ise bu eksikliği hissetmediği görülmüştür. Bu kapsamda, gig işlerin herhangi bir istihdam biçiminde iş ifa etmeyip sadece gig işler sağlayan kesimler için daha dezavantajlı olarak nitelendirilirken ek gelir sağlamak amaçlı gig işleri ifa eden bireylerin söz konusu istihdam biçimine daha olumlu yaklaştığı görülmüştür.

## SONUÇ

Gig işler, bilgi teknolojilerinde artan gelişmeler ve küreselleşmenin hız kazanması ile ortaya çıkmış yeni istihdam modellerinden biri olarak ifade edilmektedir. Dijitalleşmenin işgücü piyasalarına etkisi ile başlayan gig işler özellikle son dönemde Covid-19 pandemisinin hız kazandırdığı uzaktan çalışma ve proje tabanlı çalışma kültürünün yaygınlaşması ile hız kazanmış dünyanın hemen her yerinde ifa edilen bir istihdam modeli hâline gelmiştir. Söz konusu kavram zaman ve mekân bağımsız esnek çalışma imkânları sağlaması, tam zamanlı ve yarı zamanlı işlerin yanında ek gelir sağlaması, istihdama katılımında zorluk çekilen gruplar için “fırsat” alanı görülmesi sebebiyle avantajlı yönleri olurken sosyal güvenlik imkanlarının olmaması, süreksiz işler niteliği sergilemesi ve kimi zaman düşük ücret gibi sorunsalla nedeniyle “yeni prekarya” olarak adlandırılan bir sınıfın yaptığı işleri nitelemek için literatürde kullanıldığı görülmüştür. Ancak, bilgi teknolojilerine dayanan işlerin zaman ve mekân bağımsız çalışma imkânı vermesi sebebiyle başta engelliler olmak üzere siyahiler, etnik gruplar ve kadınlar gibi işgücü piyasasında görece dezavantajlı statüde olan kişi ve grupların ekonomiye katılımı için yeni bir model olabileceği vurgulanmıştır. Nitekim çeşitli ülkelerde yapılan saha araştırmalarında özellikle de engellilerin gig işlere eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, Türkiye’de yaşayan engellilerin işgücü piyasalarında yaşadığı sorunlardan yola çıkarak gig işlerin yeni bir ekonomiye katılım aracı olup olamayacağı Zimbabwe’de gig işlerde çalışan bir grup engellinin mevcut durumu incelenerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Buna göre, Zimbabwe’de gig işleri ifa eden engellilerin elektrik ve internet altyapısı, telefon ve bilgisayar gibi dijital imkânlarla erişimleri sebebiyle şanslı kesim olarak nitelendiği görülmüş bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerde gig işlerin prekarya tanımı aksine yeni bir elit işgücü için de kullanılabileceği anlaşılmıştır. Zimbabwe’de engellilerin gig işlerde mevcut durumları incelendiğinde literatür paralelinde bilgilere ulaşılmış buna göre zaman ve mekân bağımsız çalışma imkânı sağlaması, ek gelir sağlaması ve kişinin mevcut yeteneklerini gösterme fırsatı ile işyerinde ayrımcılık ve etiketleme sorunlarını bertaraf etmesi sebebiyle engellilerin ekonomiye katılımı için fırsat görülürken; işin süreksizliğine bağlı olarak gelir güvencesi sağlamaması, yalnızca gig işleri ifa eden kesim için sosyal güvenlik imkanlarının var olmaması gibi yönlerle olumsuz olarak nitelendiği görülmüştür. Türkiye’de engellilerin gig işlere yaklaşımının ise olumlu olduğu ancak gig işlerin yaygın

olmaması ya da söz konusu işler hakkında farkındalıklarının az olması sebebiyle henüz engellilerin istihdamı için alternatif bir model olabileceği konusunda çekinceli sonuçlara varılmıştır. Buna karşın iş tabanlı rehabilitasyon, bireysel sigortalar ile desteklenmesi hâlinde prim ödeme gün sayılarının doldurulması gibi problemlerin giderilmesi için alternatif bir model olabileceği anlaşılmıştır. Araştırma, gig işler alanında yeni bir bakış açısı kazandırmak amaçlı küçük bir örneklem grubu üzerinde nitel bir araştırma formunda yapılmıştır. Başlangıç mahiyetindeki bu araştırmanın, katılımcı grubun sayısının arttırıldığı ve etnografik temelli çalışmalar ile desteklendiği takdirde engellilere yönelik sosyoekonomik içerme politikalarının tasarlanmasına yardımcı olabileceği kanaatindeyiz.

## KAYNAKÇA

- Aile ve Çalışma Bakanlığı. (2019). *Engelliler için bilgilendirme rehberi.*, çevrimiçi erişim tarihi: 10.01.2025, <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu-2019-engelliler-icin-bilgilendirme-rehberi-hazirladi/>
- Bajwa, U., Gastaldo, D., Ruggiero, E. D., & Knorr, L. (2018). The health of workers in the global gig economy. *Globalization and Health*, 14(1), 1–4. <https://doi.org/10.1186/s12992-018-0444-8>
- Bendick, M., Jackson, C. W., & Reinoso, V. A. (1994). Measuring employment discrimination through controlled experiments. *Review of Black Political Economy*, 23(1), 25–48.
- Bruyère, S. M. (2017). *The futures of work and people with disabilities* (Work Paper). Cornell University.
- Campion, E. D. (2019). The gig economy: An overview and set of recommendations for practice. *SIOP White Paper Series*.
- Codagnone, C., Abadie, F., & Biagi, F. (2016). *The future of work in the 'sharing economy': Market efficiency and equitable opportunities or unfair precarisation?* JRC Science for Policy Report. Publications Office of the European Union.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>
- European Parliament. (2017). *The social protection of workers in the platform economy*. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL\\_STU\(2017\)614184](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2017)614184)

- Fisher, R. S., Acharya, J. N., Baumer, F. M., French, J. A., Parisi, P., Solodar, J. H., ... & Kasteleijn-Nolst Trenité, D. (2022). Visually sensitive seizures: An updated review by the Epilepsy Foundation. *Epilepsia*, 63(4), 739-768.
- Friedman, G. C. (2014). Workers without employers: Shadow corporations and the rise of the gig economy. *Review of Keynesian Economics*, 2(2), 171–188. <https://doi.org/10.4337/roke.2014.02.03>
- Harpur, P., & Blanck, P. (2020). Gig workers with disabilities: Opportunities, challenges, and regulatory response. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 30(4), 511–520. <https://doi.org/10.1007/s10926-020-09891-3>
- ICDS. (2017). *Inter-Censal Demographic Survey 2017*. United Nations Population Fund. <https://zimbabwe.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Inter%20Censal%20Demography%20Survey%202017%20Report.pdf>
- ILO Global Business and Disability Network. (2018). *Making the future of work inclusive of people with disabilities*. [http://www.businessanddisability.org/wp-content/uploads/2019/11/PDF\\_acc\\_FoW\\_PwD.pdf](http://www.businessanddisability.org/wp-content/uploads/2019/11/PDF_acc_FoW_PwD.pdf)
- Jones, M., & Latreille, P. (2011). Disability and self-employment: Evidence for the UK. *Applied Economics*, 43(27), 4161–4178. <https://doi.org/10.1080/00036846.2010.489816>
- Kaine, S., & Josserand, E. (2019). The organisation and experience of work in the gig economy. *Journal of Industrial Relations*, 61(4), 479–501. <https://doi.org/10.1177/0022185619865480>
- Karadeniz, O. (2025). The platform workers in Türkiye: An evaluation in terms of the Turkish social security and tax law. In *Informal work and the protection of social rights: The gray areas of employment* (pp. 179–188). IGI Global.
- McDonald, P., Williams, P., Stewart, A., Oliver, D., & Mayes, R. (2019). *Digital platform work in Australia: Preliminary findings from a national survey*.
- Mtetwa, E. (2018). Disability and the challenge of employment in Zimbabwe: A social protection perspective. *African Journal of Social Work*, 8(2), 78–84.



- Mugumbate, J., & Mtetwa, E. (2014). People with disabilities in Zimbabwe. In *Promoting social work for Zimbabwe's development* (pp. 1–16).
- Muntaner, C. (2018). Digital platforms, gig economy, precarious employment, and the invisible hand of social class. *International Journal of Health Services*, 48(4), 597–600. <https://doi.org/10.1177/0020731418801413>
- Onkokame, M., Schoentgen, A., & Gillwald, A. (2018). *What is the state of microwork in Africa? A view from seven countries*. Research ICT Africa. [https://researchictafrica.net/after-access\\_the-state-of-microwork-in-africa/](https://researchictafrica.net/after-access_the-state-of-microwork-in-africa/)
- Öz, C. S., & Orhan, S. (2013). Engelli istihdam yöntemleri üzerine. *İstihdamda 3İ Dergisi*, 9, 52–55.
- Pager, D. (2003). The mark of a criminal record. *American Journal of Sociology*, 108(5), 937–975. <https://doi.org/10.1086/374403>
- Pesole, A., Urzı Brancati, M. C., Fernández-Macías, E., Biagi, F., & González Vázquez, I. (2017). *COLLEEM survey: Platform workers in Europe*. Publications Office of the European Union.
- Schur, L. (2002). Dead end jobs or a path to economic wellbeing? The consequences of non-standard work among people with disabilities. *Behavioral Sciences & the Law*, 20(6), 601–620.
- Shier, M., Graham, J. R., & Jones, M. E. (2009). Barriers to employment as experienced by disabled people: A qualitative analysis in Calgary and Regina, Canada. *Disability & Society*, 24(1), 63–75. <https://doi.org/10.1080/09687590802535485>
- Ulu, S., & Kutanis, R. Ö. (2016). İşgücü piyasalarında ayrımcılığın kaynakları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 359–372.
- Unesco. (2019). *Aspirations, needs and concerns of women and girls with disabilities in Zimbabwe: Abridged qualitative study*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372503>
- United Nations General Assembly. (2013). *The ICT opportunity for a disability-inclusive development framework* (pp. 1–62).

- United Nations. (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities*.  
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- World Health Organization. (2011). *Global health report 2010*.
- Yamamoto, S., Unruh, D., & Bullis, M. (2011). The viability of self-employment for individuals with disabilities in the United States: A synthesis of the empirical-research literature. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 35(2), 117–127. <https://doi.org/10.3233/JVR-2011-0559>